

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Денисюк Ольга Юрївна

УДК 7.036 (477:438) "1920/1940"

**КРАКІВСЬКА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ
У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ МИСТЕЦЬКИХ ВЗАЄМИН
У 20-30-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ**

17.00.05 – образотворче мистецтво

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

КИЇВ – 2007

Ц 03(4П)Г-183+
Ц 03(4Ук)Г-183

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00761944 (V)

ого

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Інституті української архітектури та реставрації
університету імені Василя Стефаніка Міністерства освіти і науки України

42/46

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор,
Федорук Олександр Касьянович
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
завідувач кафедри теорії та історії мистецтва

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор,
Соколюк Людмила Данилівна
Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
професор кафедри історії і теорії мистецтва

кандидат мистецтвознавства,
Купчинська Лариса Олегівна
Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаніка
науковий співробітник Палацу мистецтв
імені Тетяни і Омеляна Антоновичів

Провідна установа: Львівська національна академія мистецтв
Міністерства освіти і науки України, м. Львів

Захист відбудеться «05» квітня 2007 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.103.02 в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури за адресою: 04053, м. Київ, вул. Вознесенський узвіз, 20, тел. 272-14-26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (04053, м. Київ, вул. Вознесенський узвіз, 20)

Автореферат розісланий «03» березня 2007 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства, доцент

М.В. Русява

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Художні зв'язки українців з народами інших країн, зокрема польським, традиційно є предметом наукових досліджень багатьох вчених. Останніми роками, з часу здобуття Україною незалежності, зацікавлення українсько-польськими взаєминами стало ще більш виразним і відчутним. Особливо це стосується малодослідженого і бурхливого на мистецькі події періоду міжвоєнного двадцятиріччя. Упродовж тривалого часу цей короткий, але надзвичайно важливий етап у розвитку вітчизняної художньої культури висвітлювався однобічно, тенденційно, без врахування імен багатьох митців, при поверхневому розгляді важливих мистецьких процесів, при дослідженні культурних контактів між двома народами.

Актуальність обраної теми дисертації визначається: по-перше, недостатнім висвітленням українсько-польських мистецьких зв'язків у 20-30-х рр. ХХ ст. у контексті європейської культури, що раніше ускладнювалося існуванням цензури, обмеженим доступом дослідників до архівних матеріалів, а також відчутним пресом ідеологічних стереотипів; по-друге, браком досліджень мистецьких взаємин, що панували на теренах Краківської академії мистецтв (КАМ); по-третє, неповним висвітленням значення Краківської академії в історії українського мистецтва як потужного мистецького закладу, де здобули освіту десятки українських митців, які підтверджували згодом у світі творчість константу мистецьких взаємин; по-четверте, актуальність означена недостатнім науковим вивченням творчості плеяди художників «краківської школи» в окресленому історичному періоді. Розрізнені уявлення про сутність, прогалини у вивченні цього періоду в історії українського мистецтва, його «білі» плями стали підставою для обрання теми дослідження «Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин у 20-30-х роках ХХ століття».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом підготовки наукових кадрів кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Мета дослідження – представити Краківську академію мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин 20-30-х рр. ХХ ст. як феномен в історії українського мистецтва. Комплексний характер мети зумовив ряд завдань, розв'язанню яких присвячено розділи праці. **Основними з них є такі:**

- опрацювати та систематизувати доступний джерельний матеріал і на цій основі відтворити максимально повну картину досліджуваної проблеми;
- простежити характерні риси та особливості мистецької освіти у КАМ;
- проаналізувати творчу спадщину та виставкову діяльність студентів-українців КАМ у 20-30-х рр. ХХ ст.;

- скласти список-довідник українських студентів КАМ, що навчалися у Краківській академії в окресленому періоді;
- проаналізувати діяльність українських митців – студентів КАМ у складі польських мистецьких об'єднань;
- простежити генезу громадської та виставкової діяльності українських студентів КАМ у складі українського краківського гуртка «Зарево»;
- дослідити і відтворити характер тогочасних українсько-польських взаємин через призму Краківської академії мистецтв.

Об'єкт дослідження – Краківська академія мистецтв, життя і творчість українських студентів академії, їх мистецька та громадська діяльність; творчість окремих українських митців-студентів окресленого періоду.

Предмет дослідження – українсько-польські мистецькі взаємини на терені Краківської академії мистецтв 20-30-х рр. ХХ ст.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1921-1939 рр., який обмежений історичними подіями: з одного боку, підписанням угоди (Ризький мирний договір) між Польщею і РСФРР та УСРР, за результатом якої землі Східної Галичини остаточно відійшли до Польської республіки (18 березня 1921), з іншого, – початком Другої світової війни (1 вересня 1939) та входження Галичини до складу Радянської України (1-2 листопада 1939). Критерієм вибору дат були суспільно-історичні та культуротворчі події в Україні, що суттєво вплинули на визначення пріоритетів у мистецьких процесах обох держав, наклали своєрідний відбиток на художнє життя та події в краї.

Територіальні межі дослідження концентруються регіоном Кракова – місцем знаходження академії мистецтв, епіцентром мистецьких подій Польщі у 20-30-ті рр. ХХ ст. У процесі аналізу творчої діяльності українських студентів КАМ автор торкається також тогочасного мистецького середовища Львова. Неможливо було оминати і центр мистецького життя Європи – Париж, художньо-естетичні орієнтири якого мали вплив на формування естетично-мистецького світогляду багатьох українських митців – студентів КАМ.

Методологічну основу дисертації складають принципи історизму, компаративізму, системного підходу до об'єктивного висвітлення явищ минулого на основі комплексного використання джерел. Вони органічно поєднані з такими фундаментальними методами мистецтвознавчих класичних досліджень, як систематизація, періодизація та узагальнення фактологічного матеріалу, типологізація й порівняльні аспекти.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в дисертації вперше комплексно досліджено Краківську академію мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин 20-30-х рр. ХХ ст. В науковий обіг введено незнані, нові архівні матеріали та джерела, невідому епістолярну спадщину митців, їх живописні та графічні твори з польських та українських архівних, мистецьких і музейних фондів. Уперше в мистецтвознавчій науці КАМ

розглядається у контексті творчих взаємин і досліджується як центр мистецької освіти для українців у 20-30-ті рр. ХХ ст.

Практичне значення дисертації полягає у можливості застосування її результатів та висновків для доповнення маловідомими фактами історії українського мистецтва, висвітлення питання українсько-польських мистецьких взаємин 20-30-х рр. ХХ ст. Введений у науковий обіг новознайдений різноманітний фактичний матеріал отримає застосування у роботі над методичними посібниками, при формуванні лекційного курсу історії українського образотворчого мистецтва в навчальних закладах академічного мистецького профілю, а також може бути використаний у виданні окремої монографії.

Апробація основних положень дисертації передусім відбулася в Інституті історії мистецтва Ягеллонського університету, де автором захищено наукову роботу польською мовою на тему: «Українські студенти та випускники Краківської академії мистецтв у міжвоєнний період (1918-1939)» (науковий керівник – доктор мист. Т. Григлевич, 2004); здійснювалася у доповідях на наукових конференціях різного рівня: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Культуротворча парадигма українського націєтворення» (2005), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Духовна культура як домінанта українського життєтворення» (2005), щорічних науково-практичних конференціях Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2003-2005), а також у 8 публікаціях, 6 з яких розміщено в наукових виданнях, рекомендованих ВАК України.

Структура і обсяг дисертації. Робота загальним об'ємом в 310 с. складається з вступу, трьох розділів, висновків (161 с.), списку використаних джерел (226 позицій). До дисертації додається Додаток А (130 ілюстрацій), Додаток Б (3 таблиці).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність, визначаються основна мета, завдання, предмет, об'єкт, методика дослідження, характеризується наукова новизна проблеми та її практичне значення, подаються відомості про апробацію основних результатів дисертації.

У **першому розділі «Аналіз джерелознавчої бази дослідження»** зроблено огляд літератури з обраної теми, охарактеризовано джерельну базу дисертації, проаналізовано стан наукового опрацювання дисертаційної теми.

У процесі науково-дослідної роботи автором вивчені й узагальнені найрізноманітніші друковані джерела. Для кращого розгляду та аналізу їх систематизовано й об'єднано у декілька груп:

- матеріали з архівів та музейних фондів України і Польщі;
- мистецтвознавчі праці та дослідження польських науковців, які стосуються як історії КАМ, так і окремих явищ, подій, імен в історії польського мистецтва міжвоєнного періоду;

— мистецтвознавчі дослідження українських науковців, дотичні до досліджуваної проблеми;

— публікації наукового, науково-популярного та інформативного характеру, розміщені в українській, польській періодиці, емігрантських виданнях за період з 30-х років XX століття і до наших днів.

Безумовно, найбільш цінною та незамінною групою джерел для дисертації є архівні матеріали. У процесі дослідницької роботи знайдено важливі матеріали в архівах КАМ (документи, фотографії, студентські академічні рисунки і малярські твори) та Ягеллонського університету (матеріали в основному висвітлюють діяльність української студентської громади у Кракові). Важливим першоджерельним доповненням для дисертаційного дослідження став також архів сім'ї Цибісових, що зараз зберігається у бібліотеці краківського відділення Польської академії наук.

З музейних фондів України та Польщі найбільше використано живописних і графічних творів митців, що знаходяться в збірках Львівського національного та Івано-Франківського художнього музеїв, Національних музеїв Кракова, Варшави, приватних колекцій.

Окрема група джерел – мистецтвознавчі праці та дослідження польських науковців, які стосуються історії КАМ, окремих явищ, подій, імен в історії польського мистецтва міжвоєнного періоду. Багаті фактологічним матеріалом «Матеріали до історії Академії Мистецтв у Кракові, 1895-1939 рр.» за редакцією Й. Дуткевича та «Мистецьке життя Польщі в 1914-1939 роках» за редакцією А. Войцеховського. Серед мистецтвознавчих досліджень, присвячених історії та діяльності КАМ як мистецько-освітнього закладу, варто також виділити статті М. Жепінської – «Історичний образ Академії мистецтв у Кракові» та Я. Слезінської – «Навчання графіки в Академії мистецтв у Кракові у 1918-1939 роках», наукові праці А. Маєр «Паризька філія Краківської академії мистецтв в світлі архівних матеріалів» та С. Криштофович-Козаківської «Гри барвн. Комітет Паризький 1923-1939».

Що стосується мистецтвознавчих досліджень українських вчених, у першу чергу слід назвати наукові праці О. Федорука, присвячені українсько-польським мистецьким взаєминам та дослідженню художників української діаспори: «Мистецтво української діаспори. Повернуті імена», «Українсько-польські культурні взаємини (XIX–XX ст.)», монографію «Василь Хмелюк» та інші. Не можна не згадати і книгу О. Ріпка «У пошуках страченого минулого», де окремий розділ присвячується реконструкції мистецького життя Львова в 20-30-х рр., а також наукові праці Л. Волошин, що висвітлюють діяльність школи О. Новаківського та її учнів, інші видання. Серед дослідників, мистецтвознавців української діаспори необхідно виділити праці Б. Стебельського, І. Кейвана, Д. Горняткевича, П. Мегика.

Надзвичайно цінну інформацію містить група джерел, що складається з періодичних видань 1920-30-х рр. Вони уможливають документовану реконструкцію

подій та явищ тогочасного мистецького життя Львова і Кракова, допомагають відтворити, наприклад, виставкову діяльність окремих митців-студентів КАМ, дають цінні факти із їх життя та творчості. Серед польських видань відзначимо: «Sztuki Piękne», «Gazeta Artystów», «Tygodnik Artystów», «Wiek Nowy» та інші.

Щодо україномовної преси цього періоду, виділимо передусім «Краківські Вісті», «Нові Шляхи», «Мистецтво», «Вісник: місячник літератури, мистецтва...», «Діло», «Нова Зоря» та інші. Із цих львівських видань у дисертаційному дослідженні використано чимало статей, присвячених творчості окремих українських митців (наприклад, Р. Сельського, Л. Геца, В. Крижанівського, Н. Мілян), мистецьких об'єднань (ГДУМ, АНУМ, „Артес”), а також відгуки й рецензії на найважливіші події та виставки краю.

Безцінну інформацію для дослідження містить преса української еміграції, в середовищі якої виявилася чимала частина випускників КАМ. Це вже добре відомо широкому загалу науковців періодичні видання, такі як «Визвольний шлях» (Лондон), «Нотатки з мистецтва» (Філадельфія), «Естафета» (Нью-Йорк – Торонто), «Альманах станіславівської землі» (Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен) та інші.

На особливу увагу заслуговує «Альманах українського студентського життя в Кракові» (Краків, 1931), в якому вперше піднімається тема українців у Краківській академії мистецтв та розміщено «Спис українців, студентів Академії мистецтв у Кракові в хронологічному порядку».

Джерелами дисертаційного дослідження є також каталоги виставок мистецьких об'єднань – ГДУМ, АНУМ, «Артес», «Краківської групи», членами яких були українські студенти КАМ. Використовувалися репродукції творів, розміщені у періодичних виданнях, рецензії на виставки, які допомагали розширити знання новими фактами.

Аналіз джерельної археографічної бази, надбань інформаційної і спеціальної наукової літератури з теми дисертаційного дослідження дозволяє констатувати, що на нинішньому етапі в українському мистецтвознавстві тема обраної дисертації не знайшла всебічного та належного наукового висвітлення. Це ще раз підтверджує актуальність дослідження, його джерельну новизну.

Другий розділ «Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин у 20-30-х роках ХХ століття» складається з трьох підрозділів. У контексті досліджуваної проблеми розглянуто цей навчальний заклад всебічно, зокрема структуру КАМ, її навчальні програми, методику навчання, викладацький склад, мистецькі напрямки, яких дотримувалися в академії; проаналізовано вплив академії на формування творчого стилю українських художників – студентів та випускників КАМ у 1921-1939 рр., зроблено аналіз їх ранньої творчості та виставкової діяльності.

У першому підрозділі «КАМ як культурно-освітній та мистецький центр Польщі» Краківська академія мистецтв представлена як відомий культурно-освітній та мистецький заклад Східної Європи, де в різні часи

здобули освіти десятки відомих митців. Вона виховала плеяду вітчизняних художників, творчість яких не тільки прославила українську культуру в країні та світі, а й піднесла її образотворчі досягнення до тогочасного високого європейського рівня.

Аналізуючи історію КАМ в окресленому періоді, досліджено, що у 1920-х рр., коли її ректором став архітектор А. Шишко-Богуш, система освіти в Краківській академії була реформована. Саме під час його керівництва у навчальному закладі було запроваджено нову структуру – поділ на відділи та класи, відкрито відділ архітектури з можливістю отримання наукового ступеня, окрему кафедру графіки, створено філію академії в Парижі.

У 1930-х роках, навпаки, відбулося часткове згортання реформ, на що було дві причини: по-перше, у зв'язку із політичними змінами, що відбувалися у державі і які вилилися у фінансові труднощі; по-друге, керівниками академії обиралися представники старшого покоління – професори Ф. Паутч та В. Яроцький, мистецька ідеологія яких виявилася в гальмуванні нових змін у програмах навчання та творчій реалізації молоді.

На підставі ґрунтовного вивчення досліджено, що в 1920-30-х рр. КАМ давала добру академічну освіту, відмінну підготовку з фахових дисциплін та була важливою шаблоною для багатьох митців у продовженні їх навчання і творчого зростання.

Враховуючи факт, що в 1921-1939 рр. у КАМ навчалось близько 60 студентів з України, можна зробити висновок, що вона була одним з найважливіших художніх центрів, у якому здобували мистецьку освіту українці поза межами батьківщини у цей період.

У другому підрозділі «Українські студенти та випускники Краківської академії» визначено, хто саме з українських митців був студентом академії у 1921-1939 рр. На основі опрацювання різноманітних джерел, у результаті дослідницької роботи складено список з 55 українських студентів та випускників КАМ, що навчалися в академії у міжвоєнний період. До нього увійшли такі художники, як Є. Божик, М. Анастасієвський, М. Білинський, С. Борачок, В. Гаврилюк, М. Гарасовська, Д. Горняткевич, Л. Гец, М. Зорій, Д. Іванцев, О. Карпенко, М. Кміт, О. Касараб, В. Кивелюк, Ю. Кірієнко, Н. Кисілевський, В. Козлов, В. Крижанівський, Г. Крук, Ю. Кульчицький, Л. Левицький, С. Литвиненко, В. Лопушняк, Я. Лукавецький, Н. Мілян, П.Обаль, В. Перебийніс, Л. Перфецький, В. Продан, М. Райх (Сельська), В. Савуляк, Б. Стебельський, Р. Сельський, О. Третяків, Р. Турин, Л. Турчин, О. Харків, В. Хмелюк та ін.

Українських студентів, які навчалися у 1921-1939 рр. у КАМ, умовно можна поділити на дві групи за місцем походження: молодь Галичини та Наддніпрянської України. Причини, обставини, через які студенти цих виділених груп опинилися у стінах краківського мистецького закладу, були також різні.

Найбільша група українських студентів походила, звичайно, зі Східної Галичини. Адже так історично склалося, що саме ці землі в окресленому

дисертаційною темою періоді належали до Польської республіки і причина територіальної близькості була тут визначальною. Отже, основними обставинами, що обумовили навчання такої численної групи українських студентів із Галичини у КАМ, були: територіальна близькість, історико-культурна спільність двох народів, політичні обставини та відсутність вищого мистецького закладу у Львові.

Інша група українських студентів, значно менша за чисельністю, – це студенти з Наддніпрянської України, на території якої в окресленому періоді вже існувала УРСР. Домінуючою, основною причиною існування численної групи українських студентів з Наддніпрянської України, яка опинилася 1921 р. в Кракові, була політична. Молоді люди потрапили туди після воєнних дій.

Спільною причиною для обох груп українських студентів (з Галичини та Наддніпрянської України) була добра репутація Краківської академії як мистецького закладу, в якому отримали освіту на зламі століть їх попередники – М. Бойчук, М. Бурачек, І. Труш, О. Новаківський, М. Жук та інші. Немалу роль відігравали тут і відомі імена художників-педагогів КАМ, особливо тих, що у творчості оспівували красу України та український народ, наприклад, Я. Станіславський, Л. Вичулковський.

У процесі висвітлення навчання українських студентів у КАМ розглянуто також характер українсько-польських взаємин, який виявився у різних формах: це і взаємовпливи студентів, викладачів академії на творчість українських та польських митців; і тематика творів – у творах польських митців зустрічаємо українську тематику і навіпаки; це участь українських та польських молодих художників у мистецьких об'єднаннях, гуртках.

Наступним питанням, що є не менш важливим для розкриття теми дисертаційного дослідження, стало визначення фахового рівня, який набували українські митці у КАМ. Його якнайкраще характеризують студентські роботи. В архіві Краківської академії збереглося лише кільканадцять студентських академічних малюнків українських студентів академії з досліджуваного періоду. Проте окремі мистецькі твори були знайдені у вітчизняних музеях, а також у приватних колекціях. Проаналізовано графічні та живописні роботи О. Харкова, С. Литвиненка, М. Зорія, В. Лопушняка, О. Третякова, В. Крижанівського, Л. Левицького, Д. Іванцева та ін.

Досліджуючи навчання українських студентів у КАМ, автор дисертації підкреслює, що молоді митці були одними із кращих студентів вузу, про що свідчать не тільки їх навчальні роботи, але й нагороди, відзнаки, які за них отримували. Вони органічно вписалися у студентський колектив, що підтверджується нормальними, цивілізованими, позбавленими впливів політичних нашарувань українсько-польськими відносинами у КАМ. Для багатьох з них Краківська академія стала добрим початком фахової освіти, дала змогу продовжити її в інших мистецьких центрах, зокрема в Паризькій філії академії, а також у Празі.

Третій підрозділ «Творча та виставкова діяльність випускників КАМ з України» присвячено аналізу ранньої творчості українських студентів КАМ, яка була позначена високою особистою активністю. Цьому, безсумнівно, сприяли й обставини: насичене на мистецькі події життя Кракова та Львова, можливість продовження навчання у Парижі та інших європейських мистецьких столицях.

За сприятливих умов під час навчання у КАМ українські студенти активно розпочинали творчу та виставкову діяльність, експонуючи мистецькі твори як на спільних виставках українських митців, так і на інших. Завдяки аналізу цих важливих перших творчих кроків сьогодні є можливість простежити етапи становлення творчої особистості митця, розвитку індивідуального стилю, проаналізувати його перші професійні мистецькі твори.

Найповнішу картину творчої та виставкової діяльності українських студентів під час навчання в академії та дещо пізніше, до 1939 р., вдалося відтворити передусім про митців, які закінчували навчання у середині 1920-х рр. Серед них – М. Анастазієвський, С. Борачок, Л. Гец, Д. Горняткевич, Н. Мілян, В. Крижанівський, П. Обаль, Л. Перфецький, Р. Сельський, М. Райх та ін. Ці українські художники, в 1920-30-х рр. відіграли важливу роль у формуванні українського мистецького середовища Кракова і Львова, були активними учасниками мистецьких подій того часу. Аналізуючи їх доробок у досліджуваному періоді, дисертантка торкається тільки окремих фактів та сторінок життя, що найбільш яскраво характеризують мистецьку діяльність митців.

Не менш яскраві особистості навчалися у КАМ у 1930-х рр., рання творчість яких також заслуговує на увагу в контексті досліджуваної проблематики. Серед наступного покоління молодих українських митців – М. Білинський, М. Гарасовська, М. Зорій, Д. Іванцев, М. Кміт, Г. Крук, В. Лопушняк, Я. Лукавецький, Б. Стебельський та ін. По-різному склався їх творчий шлях та життєва дорога. З вищеназваних тільки троє галичан, т.зв. «галицька трійця» – М. Зорій, Д. Іванцев, Я. Лукавецький, після навчання повернулися на батьківщину та в умовах ідеологічного тиску радянської влади продовжували творити, не зраджуючи мистецьким уподобанням. Тому не дивно, що їх творчість тільки з початком 1990-х рр. стала предметом дослідження та зацікавлення фахівців.

У результаті проведеного аналізу підсумовується, що індивідуальний стиль багатьох митців – випускників КАМ склався на межі двох типів художньої свідомості: ірраціонально-символічної та чуттєво-пластичної. Таким чином, у їх творчості важливу роль відігравали впливи і пошуки сучасного європейського мистецтва, а також вагомість українських культурних традицій.

Розділ III – «Діяльність українських студентів КАМ у складі мистецьких об'єднань Польщі як фактор українсько-польських художніх зв'язків». У цій площині особливе зацікавлення автор виявляє до діяльності українських студентів Краківської академії у складі мистецьких об'єднань Польщі, зокрема «Краківської групи», «Паризького комітету», активна участь у

яких стала знаковим фактором українсько-польського мистецького взаємозбагачення та взаємопроникнення. Не менш важливим у культурно-художньому обміні та єднанні двох народів була діяльність українського мистецького гуртка «Зарево» у Кракові як популяризатора українського мистецтва та народних традицій серед населення міста.

У першому підрозділі «Северин Борачок і діяльність мистецького об'єднання «Паризький комітет» автор дисертації розглядає діяльність «Паризького комітету» у контексті українсько-польських мистецьких взаємин міжвоєнного періоду ХХ ст. Це стало можливим завдяки активній участі у складі групи українського митця С. Борачка.

Як співзасновник і член «Паризького комітету» С. Борачок залишив слід в історії польського мистецтва, став виразною, колоритною фігурою українсько-польського єднання у стінах КАМ та поза її межами.

На основі зібраних джерельних матеріалів вперше зроблено реконструкцію творчості митця 1920-30-х рр. Більшою мірою вона є відображенням малярської концепції «Паризького комітету». С. Борачок, як і його товариші по комітету, у малярстві орієнтувався на французьких постімпресіоністів, використовував досвід П. Сезана та П. Боннара. Тематика творів митця доволі широка – пейзажі, композиції з людськими постатями в пленері, коні і вершники в природі, сюжетні сцени в інтер'єрі, натюрморти, в яких, згідно з ідейними засадами «капістів» (так називали членів групи «Паризький комітет»; слово походить від скорочення «К.П.» («Komitet Paryski»), за допомогою кольору митець створював простір та світло, будував форму, вирішував складні композиційні завдання. Художник мав тонке відчуття кольору, гармонійно поєднував барви та віртуозно komponував їх на полотні.

У підрозділі також розкривається виставкова діяльність С. Борачка як у складі вказаного вище мистецького об'єднання, так і поза нею, аналізуються його малярські твори, публікації української та польської преси про митця.

Картина творчості С. Борачка у міжвоєнний період, його життєві віхи суттєво доповнюються епістолярною спадщиною художника. Він активно листувався з друзями – «капістами», зокрема, із сім'єю Цибісових, Т. Потворовським, З. Валішевським, Ю. Яремою та ін.

Активна участь С. Борачка у складі групи «Паризький комітет» дає можливість не просто розглядати діяльність групи у контексті українсько-польських мистецьких взаємин, але й стверджувати про тісні творчі та особистісні контакти українських і польських митців, їх взаємовпливи та взаємозбагачення культур.

Другий підрозділ «Леопольд Левицький як один із засновників та лідерів авангардного об'єднання «Краківська група» присвячено творчій діяльності відомого українського графіка та маляра Л. Левицького у складі «Краківської групи». Передусім розкривається історія створення та виставкова діяльність мистецької організації «Краківська група», вказується на причини та

умови, що стали підґрунтям для формування об'єднання, аналізується мистецький світогляд членів групи, їх творчість.

Участь Л. Левицького у складі «Краківської групи» стала підставою для розгляду творчості митця у контексті українсько-польських мистецьких взаємин, а діяльність групи – як один з її факторів.

Характеризуючи творчість Л. Левицького в період участі у «Краківській групі» та навчання в КАМ, автор стверджує, що митець створив чимало високохудожніх авангардних творів, які є унікальними творчими здобутками його творчості. Графічні праці цього періоду позначені впливом німецьких експресіоністів (художник особливо захоплювався творчістю Г. Гроса і П. Клее) та характеризуються напружено-експресивною манерою, агресивною композицією, гострим, сухим штрихом, динамічним визначенням зовнішніх форм та їх спрощенням. У багатьох творах митець наближувався до геометричних, площинних розв'язань.

Предметом графічних уподобань Л. Левицького були сцени із життя бідних, знедолених людей, демонстрації та страйки робітників. Його невеличкі за розмірами офорти вражають широтою та значимістю піднятої в них суспільної проблематики. Але, окрім суспільно-важливих тем, художника цікавив також психологічний характер людини. Можна стверджувати, що в центрі його уваги завжди стояла людина як композиційний сюжет для художнього твору, інколи – як портретне зображення.

У живописних творах Л. Левицького, написаних у 1930-х рр., відчуваються впливи кубізму, захоплення конструктивізмом та особливе колористичне відчуття. У багатьох з них помітне поєднання малярства із графікою: окрім рельєфного моделювання барвами, митець додає в дусі французьких експресіоністів лінійні обрамування форм та графічні зображення деталей. У створюваних композиціях Л. Левицького передусім цікавили такі проблеми твору, як конструкція композиції, її структура, динаміка, ритм.

Творчість митця стала важливим етапом в історії мистецтва України та Польщі. Слід підкреслити, що, не зважаючи на політичне забарвлення групи та особисті погляди художника, його творчість сьогодні залишається актуальною. Адже Л. Левицькому вдалося так поєднати проблеми мистецького та суспільно-політичного характеру, що жодна із складових не домінує, а тільки доповнює художній твір.

Третій підрозділ «Краківський мистецький гурток «Зарево» – важливий фактор культурно-художнього обміну та єднання двох народів» присвячено діяльності цього українського мистецького гуртка, який був створений у сприятливих умовах відродження української ідеї, розбудови мистецтва та консолідації молоді Кракова на початку 30-х рр. ХХ ст..

Ініціаторами створення гуртка виступили студенти КАМ – живописець Д. Іванцев і скульптор Н. Кисілевський, а натхненником і почесним членом став Б. Лепкий. До складу «Зарева», крім випускників та студентів КАМ,

увійшли студенти Державної школи декоративного мистецтва і мистецького промислу (Інститут пластичного мистецтва ім. С. Щепанського), різних приватних шкіл.

Неабияке значення у створенні та діяльності українського мистецького гуртка «Зарево» відіграла особистість українського публіциста, поета і митця, перекладача, літературознавця та педагога Б. Лепкого. Діяльності українського поета як куратора мистецького об'єднання приділяється особлива увага. Розкривається також тема меценатства.

Вклад митців «Зарева» у скарбницю української мистецької культури значний і вагомий. Згуртоване навколо передової української краківської інтелігенції, це мистецьке об'єднання було важливою частиною діяльності не тільки української громади в Кракові, а також частиною українського мистецького процесу, культурно-художнього обміну між сусідніми народами. За час свого існування група «Зарево», щорічно влаштовуючи виставки, пропагувала серед краків'ян українську культуру та національне мистецтво, знайомлячи із кращими зразками української культури і мистецтва, була своєрідним каталізатором поглиблення українсько-польських культурних зв'язків.

Активна творча, виставкова діяльність та мистецькі прагнення членів гуртка, підтримані українською краківською інтелігенцією та львівським АНУМ, засвідчують, що гурток «Зарево» є невід'ємною складовою історії мистецтва України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження на тему «Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин у 20-30-х роках ХХ століття» дозволяє зробити наступні висновки, що відповідають основним завданням дисертаційної роботи:

– Виходячи з аналізу джерелознавчої бази наукового дослідження, можна стверджувати, що у дисертаційній роботі вперше введено до наукового обігу значну кількість першоджерел, не опубліковані досі унікальні матеріали, подано малознані або зовсім невідомі факти із життя та творчості українських митців, а також репродукції їх картин. Особливо значимим є введення в українську наукову мистецтвознавчу базу чималої кількості польських наукових видань та періодики, що були практично невідомими в Україні. Аналіз джерел дослідження дає підстави констатувати, що творчості окремих українських художників, які навчалися у 1920-1930-х рр. у КАМ, польські дослідники присвятили значно більше уваги, ніж українські.

– Вивчення та систематизація архівних матеріалів, літературних джерел, а також польських та українських періодичних видань досліджуваного періоду переконує, що Краківська академія мистецтв у 20-30-х рр. ХХ ст. була одним з найважливіших художніх центрів, у яких здобували мистецьку освіту українці поза межами батьківщини у цей період.

Проведений аналіз мистецької освіти у КАМ, її програм та методику навчання, викладацького складу, а також збережених до наших днів академічних праць митців дозволяє констатувати, що у 1920-1930-х роках українські студенти здобували кваліфіковану академічну освіту, отримували добру підготовку із фахових дисциплін. Завдяки тісному контакту з європейськими художніми традиціями, інспірації французького, а конкретніше, паризького мистецького середовища у стіни академії через філію КАМ у Парижі, українські студенти мали змогу долучатися до вирішення актуальних мистецьких проблем, творити в ногу з часом.

Краківська академія мистецтв стала важливим містком для багатьох українських митців у продовженні професійної освіти в інших європейських художніх центрах.

Аналіз творчої спадщини та виставкової діяльності студентів-українців КАМ у 20-30-х рр. ХХ ст. дає підстави стверджувати, що у творчості багатьох випускників академії важливу роль відігравали впливи і пошуки сучасного європейського мистецтва, але не менш вагомими залишалися українські культурні традиції. Синтез європейської освіченості та яскравих вражень від фольклору, народного мистецтва відіграли надалі вирішальну роль у становленні їх власних стилів.

Без перебільшення можна констатувати той факт, що у Кракові сформувалися покоління художників, які, використавши набутий практичний і теоретичний досвід у період навчання у КАМ, досягнули вершин в образотворчому мистецтві, створили яскраву та своєрідну школу українського мистецтва.

На основі архівних та джерельних матеріалів складено список-довідник українських студентів КАМ, що навчалися в академії у 1920-30-ті рр.

Характер тогочасних українсько-польських взаємин найкраще вдалося простежити через участь українських митців у польських мистецьких організаціях, що зародилися у КАМ, – «Паризькому комітеті» та «Краківській групі». Зокрема, активна участь С. Борачка у складі групи «Паризький комітет» та Л. Левицького у «Краківській групі», їх участь у численних виставках дають можливість не просто розглядати діяльність групи у контексті українсько-польських мистецьких взаємин, але й стверджувати про тісні творчі та особистісні контакти українських і польських митців, взаємовпливи та взаємозбагачення культур. Творча діяльність митців цього періоду стала важливим етапом в історії мистецтва Польщі та України.

Своєрідним каталізатором поглиблення українсько-польських культурних та мистецьких зв'язків було об'єднання українських митців у Кракові «Зарево», що пропагувало українське мистецтво серед краків'ян. Завдяки активній діяльності гурток «Зарево» став не тільки важливим складовим діяльності української громади у Кракові, але й частиною українського мистецького процесу 1930-х рр., культурно-художнього обміну між сусідніми народами.

— Проведене дисертаційне дослідження дозволило вибудувати узагальнену картину українсько-польських мистецьких зв'язків у даному контексті та прийти до висновку, що українсько-польські мистецькі взаємини на теренах КАМ виразилися у різних формах, зокрема взаємовпливах студентів, викладачів академії; тематиці творів; спільній участі у мистецьких об'єднаннях; дружніх, приязних стосунках митців-поляків та українців.

Список публікацій за темою дисертації:

1. Головчанська О. Ю. Богдан Стебельський – мистецтвознавець з діаспори // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Мистецтвознавство. – Вип. V. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 177-186.
2. Головчанська О. Ю. Повернуті імена. Маловідомий Северин Борачок // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Мистецтвознавство. – Вип. VII. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 63-70.
3. Головчанська О. Ю. Студенти-українці Краківської академії мистецтв (до питання українсько-польських мистецьких взаємин 20-30-х рр. XX століття) // Українська академія мистецтв: Дослідницькі та науково-методичні праці. – Вип. XII. – К., 2005. – С. 94-109.
4. Денисюк О. Ю. До питання українсько-польських мистецьких взаємин 1920-30-х рр.: Северин Борачок і діяльність мистецького об'єднання «Паризький комітет» (1923 - 1939 рр.) // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: 36. наук. пр. – Вип. XVI. – К., 2006. – С. 86-97.
5. Денисюк О. Ю. Молоде українське мистецьке середовище Кракова 1930-х років: гурток «Зарево» // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: 36. наук. пр. – Вип. XVII. – К., 2006. – С. 112-119.
6. Денисюк О. Ю. Образотворчі та теоретичні паралелі абстрактно-філософського напрямку у творчості Дениса-Лева Іванцева // Мистецтвознавство України: 36. наук. пр. – К., 2006. – С. 437-442.
7. Денисюк О. Ю. Богдан Лепкий і українське мистецьке середовище Кракова 30-х років XX століття: гурток «Зарево» // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Духовна культура як домінанта українського життєтворення. – Част. I. – К., 2005. – С. 48-51.
8. Denysiuk O. J. Ukraińcy uczniowie Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie w okresie międzywojennym XX wieku // Slavia Occidentalis. – Poznań, 2006. – Tom 63. – S.113-119.

АНОТАЦІЇ

Денисюк О. Ю. Краківська академія мистецтв у контексті українсько-польських мистецьких взаємин 20-30-х роках XX століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.05 – образотворче мистецтво. – Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури, Київ, 2007.

Дисертація присвячена українсько-польським мистецьким взаєминам у Краківській академії мистецтв у 20-30-х рр. ХХ ст. Вперше проведено комплексне вивчення даної проблематики, введено у науковий обіг значну кількість першоджерел, невідомі факти з життя та творчості українських митців, репродукції їх картин. На основі аналізу розкрито характер українсько-польських художніх зв'язків. Встановлено імена всіх українських студентів КАМ, змістовну сторону їх навчання, окреслено творчу та громадську діяльність в академії, участь у мистецьких організаціях. Як показало дослідження, Краківська академія мистецтв у 20-30-х рр. ХХ ст. стала важливою об'єднаною ланкою культур двох сусідніх народів.

Ключові слова: українсько-польські мистецькі взаємини, Краківська академія мистецтв, українські студенти, мистецьке об'єднання.

Денисюк О. Ю. Краковская академия искусств в контексте украинско-польских художественных взаимоотношений 20-30-х годов ХХ века. – Рукопись.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.05 – изобразительное искусство. Национальная академия изобразительного искусства и архитектуры, Киев, 2007.

Дисертація посвящена дослідженню українсько-польських художественних взаимоотношень в Краковській академії мистецтв в 20-30-х гг. ХХ века. Впервые проведено комплексное изучение данной проблематики, введено в научный обиход значительное количество первоисточников, неопубликованных материалов, а также неизвестные факты из жизни и творчества украинских художников, репродукций их картин. Сделан анализ особенностей художественного образования в КАМ: всесторонне рассмотрены ее структура, учебные программы, методика обучения, преподавательский состав, художественные направления. Проанализировано влияние академии на формирование творческого стиля украинских художников – студентов и выпускников КАМ в 1921-1939 гг., даны обобщающие характеристики их раннего творчества и выставочной деятельности. Среди рассматриваемых: Н. Милян, Л. Гец, С. Литвиненко, В. Крыжановский, П. Обаль, Р. Сельський, М. Райх, М. Зорий, Я. Лукавецкий, Д. Иванцев, другие.

В результате исследовательской работы, на основании архивных материалов составлен список 55 украинских студентов и выпускников Краковской академии.

Рассмотрена деятельность украинских студентов КАМ в составе художественных объединений Польши. В этой плоскости особое внимание сосредоточено на деятельности украинских студентов Краковской академии в составе «Краковской группы» и «Парижского комитета», активное участие в которых стало знаковым фактором украинско-польского художественного взаимообогащения и взаимопроникновения.

Анализ деятельности «Парижского комитета» в контексте украинско-польских художественных взаимоотношений междувоенного периода XX века стал возможным благодаря активному участию в составе группы украинского художника С. Борачка. Как соучредитель и член «Парижского комитета», С. Борачек оставил весомый след в истории польского искусства, стал выразительной, колоритной фигурой украинско-польского объединения в стенах КАМ и вне ее. Однако творчество С. Борачка в украинском искусствоведении и на сегодня остается малоизвестным и практически не исследованным.

В диссертации особое внимание уделено творческой деятельности известного украинского графика и живописца Л. Левицкого в составе «Краковской группы». Прежде всего раскрывается история создания и выставочная деятельность этой художественной организации, указывается на причины и условия, ставшие базовыми для формирования объединения, анализируется художественное мировоззрение членов группы, их творчество. Участие Л. Левицкого в составе «Краковской группы» – важное подспорье для рассмотрения творчества художника в контексте украинско-польских художественных взаимоотношений, а деятельность группы – как один из их факторов.

Не менее важной в культурно-художественном обмене и взаимопроникновении двух народов стала деятельность украинского художественного объединения «Зарево» в Кракове как популяризатора украинского искусства и народных традиций среди поляков. «Зарево» было создано в благоприятных условиях возрождения украинской идеи, перестройки искусства и консолидации молодежи Кракова в начале 30-х гг. XX века. Активная творческая деятельность «Зарева» была поддержана украинской краковской интеллигенцией (Б. Лепкий, В. Кубийович, Ю. Генек-Березовский, др.) и львовским АНУМ.

Проведенное диссертационное исследование позволило выстроить обобщенную картину украинско-польских художественных связей в данном контексте и прийти к выводу, что украинско-польские художественные взаимоотношения проявились в разных формах, в частности во взаимовлиянии студентов, преподавателей академии; тематике произведений; обоюдном участии в художественных объединениях; дружеских отношениях художников-поляков и украинцев. Как показало исследование, Краковская академия искусств в 20-30-х гг. XX века стала важным объединительным звеном культур двух народов.

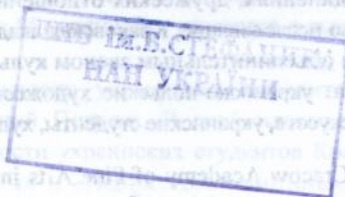
Ключевые слова: украинско-польские художественные взаимоотношения, Краковская академия искусств, украинские студенты, художественное объединение.

Denysyuk O.Y. Cracow Academy of Fine Arts in the Context the Ukrainian-Polish Artistic Relations in 20-30s of the 20th Century. – Manuscript.

Thesis for the Candidate's Degree in Arts History on Specialty 17.05.00 – the Fine Arts. – The National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, 2007.

The thesis is dedicated to the Ukrainian-Polish artistic relations in the Cracow Academy of Fine Arts in 20-30s of the 20th century. The complex study of the given problem is conducted for the first time; the far of original sources is introduced into a scientific everyday life as well as the unknown facts from the life and creation of the Ukrainian artists, reproductions of their pictures. On the analysis basis the character of the Ukrainian-Polish artistic relations is revealed. The names of all Ukrainian students of the Cracow Academy of the investigated period are ascertained; the content of their study, their creative and public activity at the Academy and participation in artistic organizations are outlined. As the research shows, the Cracow Academy of Fine Arts in 20-30s of the 20th century has become an important link unifying the cultures of two neighboring countries.

Key words: Ukrainian-Polish artistic relations, the Cracow Academy of Fine Arts, Ukrainian students, artistic association.

Polish Artistic Relations in the 20th Century – Manuscript.
Thesis for the Candidate's Degree in Arts History on Specialty 17.03.02 – the
fine Arts – The National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, 2007

Підп. до друку 01.03.2007. Формат 60x84 $\frac{1}{16}$. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 1,1. Зам. 355. Тираж 100

Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, Київ, вул. Січневого повстання, 21

452703

Лв.

71.486
АВ 71.486

Мист.

10 2807

Мист